

"ויעקוד את יצחק בנו"

אברהם קשר ידיו ורגליו של יצחק לה' לייחד כלי המעשה וההליכה בלתי לה' לבדו

וזהו שאמר רבי אבהו: "אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם" – "עקידת יצחק" דייקא, שביקש מאברהם לקושרו מפחד היצר, "ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני", כי יש בזה מליצה על כל אחד מישראל כמליצת הגמרא (ברכות ז.): "גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות".

"עקידת יצחק" בידים ורגלים

רחש לבי דבר טוב להעלות על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנו, רעיון חדש בדרך עבודה השווה לכל אחד מישראל מזרעו של יצחק, להבין ולהשכיל מה שבחרו חכמינו ז"ל לכנות את הניסיון העשירי של אברהם אבינו "עקידת יצחק", וכאמור גם הקב"ה מכנה אותו כך באומרו: "תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם 'עקידת יצחק' בן אברהם".

נקדים מה שפירש רש"י הקדוש (בראשית כב-ט): "ויעקוד את יצחק בנו, ידיו ורגליו מאחוריו. הידים והרגלים ביחד היא עקידה". פירוש, שקשר אברהם את יד ימינו של יצחק לרגלו הימנית ואת יד שמאלו לרגלו השמאלית. ומקור הדבר בגמרא (שבת נד.): "אמר רב יהודה, עקוד עקידת יד ורגל כיצחק בן אברהם". ופירש רש"י (ד"ה רישא וסיפא): "דלא קרי עקוד אלא יד ורגל כיצחק בן אברהם, דכתיב ויעקוד, כפף ידיו ורגליו לאחוריו, וקשר יד ורגל יחד, ונפשט צווארו לאחוריו".

ונראה לכאר כוונתו העמוקה של אברהם אבינו, שקשר את ידיו ורגליו של יצחק כדי להקריבו לפני ה', כי כאשר נתבונן נראה ששתי הידים הם כלי המעשה, שאדם פועל בהם את כל הפעולות הנעשות תחת השמש, ואילו שתי הרגלים הם כלי ההליכה, שבהם מתנועע אדם ללכת ממקום למקום. וזהו שכתוב (בראשית מא-מד): "ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים". הרי שכלל את כל הפעולות תחת ההגדרה של הרמת יד ורגל.

תוקעים לפני בשופר של זה", וכן מבואר בגמרא (ר"ה טז): "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

אמנם דבר זה צריך ביאור שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית כב-ט): "ויבן שם אברהם את המזבח, ויערוך את העצים, ויעקוד את יצחק בנו, וישם אותו על המזבח ממעל לעצים". הרי מבואר כי אברהם עשה ד' פעולות: ויבן, ויערוך, ויעקוד, וישם, [ויש לומר כנגד ד' אותיות השם הוי"ה ברוך הוא], הנה כי כן מה ראו על ככה לכנות הניסיון דוקא בתואר "עקידת יצחק", על שם הפעולה השלישית: "ויעקוד את יצחק בנו", ולא בתואר "העלאת יצחק" על שם עיקר הפעולה "וישם אותו על המזבח", שעל כך צוהו ה' באומרו (בראשית כב-ב): "והעלהו שם לעולה".

פתח דברינו יאיר ברעיון נשגב מתורתו של ה"כתב סופר" זי"ע (לקוטים דף רפב: ד"ה בש"ס ר"ה), אשר דיבר בקדשו לפרש מאמר גמרא הנ"ל: "אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני", על פי המבואר במדרש תנחומא (פרשתנו סימן כג): "ויעקוד את יצחק בנו. כשבא לשחוט, אמר לו [יצחק], אבא אוסרני ידי ורגלי, מפני שהנפש חצופה היא, וכשאראה את המאכלת שמה אזדעזע ויפסל הקרבן, בבקשה ממך אל תעש בי מום, מיד וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט".

לפי זה אומר ה"כתב סופר", כי מטעם זה אנו מזכירים תמיד הזכות של "עקידת יצחק" – שביקש מאברהם לקשור אותו, משום שיש בזה מליצה נפלאה לזכות את ישראל, שהרי אם בארזים נפלה שלהבת יצחק אבינו שהיה קדוש מרחם, ועם כל זאת ביקש מאברהם אביו לקשור אותו, כדי שלא יתגבר עליו יצרו להתנגד שלא ברצונו, מה נענה אנו קרוצי חומר שאין אנו במדרגה גדולה זו והיצר נלחם בנו ללא הרף על כל צעד ושעל.

בפרשתנו פרשת וירא אנו קוראים בתורה על הניסיון העשירי של אברהם אבינו, הקשה מכל הניסיונות שקדמו לו, שיעלה לעולה את יצחק בנו יחידו שנולד לו למאה שנה, ובזכות זה זכה אברהם להשאיר את חותם ניסיון העקידה עד סוף כל הדורות, בתפלתו שהתפלל לפני הקב"ה לזכות את בניו בכל זמן שתתעורר עליהם ח"ו מדת הדין, כמו שמצינו על כך מאמר נפלא במדרש תנחומא (פרשתנו סימן כג):

"ויאמר בי נשבעתי נאם ה', אמר לו [אברהם להקב"ה], אתה נשבעת, ואני נשבעתי שלא ארד מן המזבח עד שאומר כל מה שאני צריך, אמר לו [הקב"ה] אמור... אמר לו [אברהם], כשם שהיה בלבי מה להשיבך ולומר לך, אתמול אמרת לי (בראשית כא-יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, עכשיו אתה אומר לי (שם כב-ב) העלהו שם לעולה, וכבשתי את יצרי ולא השבתיך, כך כשיהיו בניו של יצחק חוטאים ונכנסים לצרה, תהא נזכר להן עקידתו של יצחק, ותחשב לפניך כאלו אפרו צבור על גבי המזבח, ותסלח להם ותפדם מצרתם.

אמר לו הקב"ה, אתה אמרת את שלך ואומר אני את שלי, עתידים בניו של יצחק לחטוא לפני, ואני דן אותם בראש השנה, אלא אם מבקשים שאחפש להן זכות ואזכור להן עקידת יצחק, יהיו תוקעים לפני בשופר של זה, אמר לו [אברהם], ומה הוא השופר, אמר לו חזור לאחורייך, מיד (שם יג) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו... אמר לו הקב"ה יהיו תוקעים לפני בקרן איל ואושיעם ואפדם מעוונותיהם".

מזכירים זכות "עקידת יצחק" – קשירת ידיו ורגליו לה'

במאמר זה ברצונו להתבונן על מה שבחרו חכמינו ז"ל בגמרא, במדרשים ובכל תפלתנו, לכנות את הניסיון של העלאת יצחק לעולה בתואר "עקידת יצחק", ולפי המבואר במדרש הנ"ל הרי שגם הקב"ה מכנה זאת כך באומרו: "אם מבקשים שאחפש להן זכות ואזכור להן 'עקידת יצחק' יהיו

כתב סופר: אנו מזכירים "עקידת יצחק" קשירתו, כי אם קדוש כיצחק פחד מיצרו, מה נענה אנו אחרינו

של"ה הקדוש: אברהם קשר את ידיו ורגליו של יצחק, לבטל פעולות ידיו והליכות רגליו בלתי לה' לבדו

ספר יצירה: הקב"ה כרת עם אברהם ברית הלשון וברית המילה בין ידיו ורגליו, שיוכל לקדשם לה'

יצחק ביקש מאברהם שימסור לו קדושה זו, על ידי שיקשור את ידיו ורגליו לה' בשעת העקידה

והנה איש ישראל צריך לבטל את כל רמ"ח איבריו וכל חושיו בלתי לה' לבדו, עד שלא יהיה לו שום רצון עצמי לעשות איזה מעשה וללכת באיזה מקום כי אם ברצון ה', כמו שכתב ה"בני יששכר" (כסלו-טבת מאמר ד אות ב' על דרך הדרש) בשם ה"חובת הלבבות" (שער עבודת האלקים פ"ח): "כתב הרב החסיד בעל חובת הלבבות, בגדר העבד הנאמן בעבודתו לאדונו, לא ישב, ולא יעמוד, ולא ילך, כי אם בהפקת רצון האדון, לא יחפוץ כי אם רצונו".

מעשה ירווח לבנו להבין מעט מזעיר כוונתו של אברהם אבינו, לקשור את ידיו ואת רגליו של יצחק כדי שיהיה מוכן ומזומן למסור את נפשו לה', כי בכך ביקש לבטא את גודל דביקותו בה' לבטל את כל פעולות הידים והליכת הרגלים לצורך עצמי, ולהשתמש בהם רק לקיום המצוות וההליכה למלא את רצון ה'.

רעיון נשגב זה למדתי ממשנתו הטהורה של השל"ה הקדוש (מסכת ראש השנה דרך חיים תוכחת מוסר אות ב), שהביא בשם המקובל הקדמון רבי הירץ ש"ץ בפירושו הסידור שלו, שצריך לכוון כן בשעת קיום מצוות תקיעת שופר, ובלשון קדשו:

"לשון מהר"ר הירץ בסידור קבלה שלו. (ר"ה זט.) אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק, ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם את עצמיכם עד כאן. בודאי עקידה זו מראה לנו עקידת היצר הרע ידים ורגלים, ועיניו ולבו לשמים עולה תמימה, כאלו נתבטלו כל הרגשותיו, ולא יהיה שום מחשבת פסול בלבו, הן בינו ובין קונו, או בינו ובין חבירו. לא התוקע לבד [צריך לכוון כן, אלא] כל השומע יצחק לי, [מליצה היא שגם השומע קול שופר יזכור עקידת יצחק]. יכוין עצמו כאלו עקוד ידיו, ורגליו אסורות, ויתחרט במעשי ידיו, הן בגזל, הן בשליחות יד, שיש בו חסרון יד התורה, הן ברגל אשר לא הלך בעצת רשעים".

הקב"ה כרת ברית עם אברהם בין עשר אצבעות ידיו ורגליו

והנה מה שמצינו עוד סימוכין לרעיון נשגב זה מלשון המשנה בספר יצירה (פרק ומשנה ד), שהקב"ה כרת עם אברהם ברית המילה בין עשר אצבעות רגליו, וברית הלשון בין עשר אצבעות ידיו:

"וכיון שצפה אברהם אבינו ע"ה, והביט, וראה, וחקר, והבין, וחקק, וחצב, וצרף, וצר, ועלתה בידו, אז נגלה עליו אדון הכל ברוך הוא, והושיבהו בחיקו ונשקו על ראשו, וקראו אוהבי, וכרת לו ברית ולזרעו, והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, וכרת לו

ברית בין עשר אצבעות רגליו והיא ברית המילה, ועשר אצבעות ידיו והוא הלשון, וקשר לו עשרים ושתים אותיות בלשונו".

ולפי דרכנו יש לומר הביאור בזה, כי אחרי שהכיר אברהם את בוראו, והקדיש את כל ימי חייו לפרסם את שמו יתברך בעולם, כרת הקב"ה עמו ברית בין עשר אצבעות ידיו ובין עשר אצבעות רגליו, שיהיה לו ולזרעו ישראל אחריה את הכח הנפלא, לבטל את כל פעולות הידים והרגלים לצורך עצמם ולהשתמש בהם בלתי לה' לבדו.

מעשה יאירו עינינו להבין ביתר שאת מה שביקש יצחק מאברהם אביו בשעת העקידה: "אבא אוסרני ידי ורגלי", כי מאחר שהקב"ה כרת ברית עם אברהם בין עשר אצבעות ידיו ורגליו, כדי שהוא וזרעו יצליחו לבטל את השימוש בהם בביטול גמור בלתי לה' לבדו, לכן ביקש יצחק מאברהם שימסור לו כח נפלא זה, על ידי שיקשור את ידיו ואת רגליו לבטלם ביטול גמור לפני ה', ועשה אברהם כבקשתו: "ויעקוד את יצחק בנו", כמו שפירש רש"י שקשר את: "ידיו ורגליו מאחוריו".

הקב"ה חפץ בעקידת ידיו ורגליו ולא בהקרבתו בפועל

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין שיח סוד שרפי קודש בין הקב"ה לאברהם אבינו אחרי העקידה, כמו שהביא רש"י בפסוק (בראשית כב-יב):

"אמר לו אברהם [להקב"ה], אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (שם כא-יב) כי יצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (שם כב-ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי (שם כא-יב) אל תשלח ירך אל הנער. אמר לו הקב"ה (תהלים פט-לה), לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח [נא את בנך] מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה". פירוש, העלית אותו עכשיו תוריד אותו.

הביאור בזה על פי המורגל בספרם של צדיקים, כי יש שני סוגים של מסירות נפש לה', סוג אחד הוא מסירות נפש לה' בפועל ממש שנהרגים על קדושת ה', וסוג אחד הוא מסירות נפש של איש ישראל בחיים חיותו בכל עת ובכל שעה, על ידי שהוא נלחם יום יום עם היצר הרע המפתה אותו לרדוף אחרי הבלי העולם הזה, והוא נלחם בו בכל כוחו ומונע עצמו שלא לעשות שום דבר כי אם מה שהוא רצון ה'.

הנה כי כן זה היה הוויכוח בין אברהם אבינו עם הקב"ה, אברהם אבינו חשב שהקב"ה רוצה מסירות נפש בפועל ממש, לכן התפלא ואמר להקב"ה, מאחר שאמרת לי: "והעלהו לעולה", מדוע חזרת בך ואמרת: "אל תשלח ירך אל הנער". על כך השיב לו הקב"ה שלא היה חפץ במסירות נפש ממש, כדברי הנביא (יחזקאל יח-לב): "כי לא אחפוץ במוות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו".

ומה שאמר הקב"ה: "והעלהו לעולה", היתה כוונתו רק שיקשור אברהם את ידיו ורגליו של יצחק ויעלהו לעולה, כדי שיבטל בקשירה זו את כל מעשה ידיו והליכות רגליו להשתמש בהם בלתי לה' לבדו, ולכן לא גילה מיד לאברהם שכוונתו היא רק העלאתו, כי אז לא היה במעשה הקשירה שום ביטול ומסירות נפש, אבל אחרי שעקד את יצחק בנו בידי וברגליו והעלה אותו על המזבח, להיות מוכן ומזומן למסור את נפשו לה', שוב אין צורך שימות על קידוש ה' בפועל ממש, אלא אדרבה טוב יותר שיחיה במסירות נפש, על ידי שיקדיש את כל מעשה ידיו והליכות רגליו בלתי לה' לבדו.

ויש להוסיף תבלין על פי מה שכתב הגה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה זצ"ל הי"ד בספר "אור תורה" (פרשתנו אות נו), לבאר מה שתיקנו לומר בחתימת ברכת הזכרונות במוסף לראש השנה: "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור", כי לפני שנולד יצחק היו כל נשמות ישראל כלולות

הרגלים והחזקת הידים באופן שמבטא את ביטול תנועת הידים והרגלים, כי כמו שאברהם קשר את הידים והרגלים של יצחק בשעת העקידה, כדי לבטלם ביטול גמור לה' ולתורתו, ומטעם זה תיקנו גם כן לעקוד ולקשור את הידים והרגלים של קרבן התמיד של שחר ושל בין הערביים להזכיר עקידת יצחק, כן בתפלות שהאבות תיקנום כנגד שני התמידים, צריך להתפלל בביטול תנועת הידים והרגלים בלתי לה' לבדו.

הנחש החטיא בידיו וברגליו

בדרך זו במסילה נעלה לבאר ביתר עמקות ענין העקידה שעקד אברהם את ידיו ורגליו של יצחק, אשר על שם כך נקרא הניסיון הנשגב הזה בתואר "עקידת יצחק", על פי מה שמצינו מאמר נפלא באבות דרבי נתן (פ"א מ"ה) בענין הפיתוי שפיתה הנחש הקדמוני את חוה בחטא עץ הדעת:

"באותה שעה היה נחש הרשע נוטל עצה בלבו, אמר הואיל ואיני יכול להכשיל את האדם אלך ואכשיל את חוה. הלך וישב אצלה והרבה שיחה עמה, אמר לה אם לנגיעה את אומרת זוהי עלינו הקב"ה, הריני נוגע בו ואיני מת, אף את אם תגעי בו אי את מתה. מה עשה הנחש הרשע, באותה שעה עמד ונגע באילן בידיו וברגליו, והרתיעו עד שנשרו פירותיו לארץ, כיון שראהו אותו אילן, היה צווח עליו ואמר לו רשע רשע אל תגע בי, שנאמר (תהלים לו-יב) אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנדני".

ומה נפלאים הם דברי הגה"ק רבי חיים פלאגי זי"ע בספר "אבות הראש" (על אבות דרבי נתן שם), שמבאר לפי זה כמין חומר מה שהעניש הקב"ה את הנחש (בראשית ג-ד): "על גחונך תלך". ואמרו על כך במדרש (ב"ר כ-ה): "בשעה שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך, ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו, והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו". ולפי המבואר מה שקצצו מלאכי השרת את "ידיו ורגליו" של הנחש, היה עונש מדה כנגד מדה על מה שנגע באילן "בידיו וברגליו" כדי להחטיא את אדם וחוה.

נמצינו למדים מזה יסוד גדול, כי החטא הראשון שהיה בעולם באכילת עץ הדעת, נעשה על ידי שהשתמש הנחש הקדמוני בידיו וברגליו למרוד בה' אלקי עולם. והנה כאשר נתבונן נראה כי לא רק הנחש עצמו השתמש בידיו וברגליו להפיל את אדם וחוה ברשתו, אלא הוא גרם להם למרוד בה' במעשה ידיהם ובהליכת רגליהם, כמו שפירש רש"י על הפסוק (בראשית ג-ד): "ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותן. דחפה עד

בשעת התפלה שהיא כנגד קרבן תמיד, צריך לעמוד ברגל ישרה ובידים כפיתות כדי להזכיר עקידת יצחק

החטא הראשון בעולם היה על ידי שהשתמש הנחש בידיו וברגליו להפיל את פירות עץ הדעת לארץ

מדרש: "בשעה שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך, ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו", מדה כנגד מדה

אברהם עקד את יצחק בידיו וברגליו בראש השנה, כדי לתקן חטא עץ הדעת שהיה בראש השנה בידים וברגלים

בדרך המלך נלך לבאר לפי זה מה שנפסק להלכה בשלחן ערוך (או"ח סימן צה סעיף א) ומקור הדבר בגמרא (ברכות י:): איך לעמוד בתפלת שמונה עשרה: "יכוין רגליו זה אצל זה בכיוון כאלו אינם אלא אחת, להידמות למלאכים דכתיב בהן (יחזקאל א-ז) ורגליהם רגל ישרה, כלומר רגליהם נראים כרגל אחד". וכתב ה"לבוש" (שם בהג"ה) הטעם לכך: "שהוא רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה'".

עוד כתב המחבר (שם סעיף ג): "מניח ידו על לבו כפותין (פירוש כקשורין) הימנית על השמאלית, ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ובפחד". מבואר מזה שיש עבודה מיוחדת איך להחזיק ידיו ורגליו בתפלה. ומצינו ביאור נפלא על כך בפירוש הרשב"א שליט"א בעל "עין יעקב" על אגדות הש"ס בגמרא (ברכות י:), הביאו גם השל"ה הקדוש (מסכת תמיד פרק נר מצוה):

"כדי שהמתפלל ישים כנגד עיניו ולבו כאילו ידיו ורגליו אסורות, ואין בידו כח לקרב המועיל ולהרחיק המזיק וזולתי בעזרתו יתברך. וכן אמרו (שבת י:). בעידן ריתחא פכר ידיה ומצלי. וכן הנהוג בחוק המחנך אל אדוניו, מכוון ידיו ומתחנך בכוונה, שמראה עצמו כאילו ידיו אסורות, ואין לו עזר בלתי אם ישיג רצונו".

לפי האמור יש לומר הביאור בזה, על פי מה ששינוי בגמרא (ברכות כו:): "איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום" – כמו שמפרש שם אברהם שחרית, יצחק מנחה, יעקב ערבית, "רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום" - שחרית כנגד תמיד של שחר, מנחה כנגד תמיד של בין הערבים, ערבית כנגד איברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה, וכבר האריכו המפרשים כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, האבות תיקנו ג' תפלות כנגד תמידים.

מעתה נפלא להבין מה שתיקנו חכמינו ז"ל להתפלל לפני הקב"ה את ג' התפלות, בעמידת

באברהם, אבל אחרי שנוול יצחק עברו כל הנשמות ונכללו ביצחק, נמצא כי בשעת העקידה שהיו כל ישראל כלולים ביצחק ולא באברהם, הרי זה כאילו עלו כל ישראל על העקידה יחד עם יצחק עכדה"ק.

מעתה ירווח לנו להבין ביתר שאת מה שצוה הקב"ה לאברהם: "והעלהו לעולה", ונתכוון שיעלהו רק לעולה ואחר כך יוריד אותו, כי רצה הקב"ה שיעלה את יצחק לעולה יחד עם כל נשמות ישראל שהיו כלולות בו, ויקשור את ידיו ואת רגליו בביטול גמור לה', כדי לעשות בכך הכנה לכל נשמות ישראל שנקדו יחד עם יצחק, שילכו בדרכו של אברהם שכרת עמו הקב"ה ברית בין עשר אצבעות ידיו ורגליו, להשתמש בהם בלתי לה' לבדו.

מעקדין את התמיד כדי להזכיר עקידת יצחק

ועתה בא וראה כי על פי האמור יומתק לבאר מה ששינוי במשנה (תמיד ל:): בסדר הקרבת תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים: "לא היו כופתין את הטלה אלא מעקדין אותו". ומפרש בגמרא (שם לא:): "תנא יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם". ומפרש בחידושי הגר"א בגליון המשניות (תמיד פ"ד מ"א): "כדי להזכיר עקידת יצחק בן אברהם". ויש לבאר הקשר בין קרבן התמיד לעקידת יצחק על פי מה שמצינו במדרש (ויק"ר ב-יא): "בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו התקין הקב"ה ב' כבשים, אחד של שחרית ואחד של ערבית".

הנה כי כן נפלא להבין לפי זה מה שתיקנו חכמינו ז"ל לעקוד את התמיד בקשירת ידיו ורגליו, כדי להזכיר עקידת יצחק בן אברהם, שהרי מה שניתנה לישראל מצות הקרבת תמיד של שחרית ושל ערבית הוא רק בזכות עקידת יצחק. זאת ועוד, כי על ידי שעקדו את ידיו ורגליו של התמיד כעקידת יצחק, המשיכו קדושה לכל ישראל ביום ובלילה שלא יחטאו כלל במעשה ידיהם ובהליכת רגליהם.

ויש לבאר הענין בזה על פי המבואר בתיקוני זוהר (תיקון סט קב:) כי אדם הראשון נתגלגל באבות הקדושים שכל אחד תיקן את חלקו: "ובגין דא כד אתא אדם בגלגול באברהם אתנסי ביה בעשר נסיוניו, ובגין דחאב במעשה כד אתגלגל ביצחק נתנסה במעשה, באברהם נתנסה במחשבה וביצחק במעשה".

פירוש, אדם הראשון חטא בעץ הדעת במחשבה ובמעשה, לכן כאשר נתגלגל באברהם נתנסה בניסיון העקידה במחשבה, אם יסכים במחשבתו להעלות את יצחק לעולה, שהרי למעשה לא היה צריך לשוחטו ולהקריבו, וכאשר נתגלגל אדם הראשון ביצחק נתנסה במעשה אם יסכים להיות קרבן עולה.

ולפי זה מבואר היטב מה שסיבב הקב"ה שהניסיון של עקידת יצחק יחול דוקא בראש השנה, באותו יום שמרד אדם הראשון בה' בחטא עץ הדעת, כדי שיתקנו אברהם ויצחק גלגול אדם הראשון באותו יום ממש, על ידי שיעלה אברהם את יצחק לקרבן עולה לה' במסירות נפש שאין למעלה ממנה.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו לראות נפלאות התורה, כי דוקא בראש השנה ביום שנכשלו בו אדם וחוה בחטא עץ הדעת במעשה ידיהם ובהליכת רגליהם, על ידי הנחש הקדמוני שהשתמש בידיו וברגליו להכשילם, ביקש יצחק מאברהם אביו שיקשור אותו בידיו וברגליו, כדי שלא ישל שוב בעצת הנחש לבעוט בידיו וברגליו במצות העקידה, ומילא אברהם את בקשתו: "ויעקוד את יצחק בנו", ועל ידי קשירה זו תיקנו אברהם ויצחק גלגולם של אדם הראשון את חלקם בפגם הנורא שלו.

היוצא לנו מכל זה, כי שורש כל החטאים המרד הראשון של הנחש הקדמוני היה על ידי שהשתמש בידיו וברגליו להחטיא את אדם וחוה לאכול מעץ הדעת, לכן כאשר התחילו אברהם ויצחק האבות הראשונים לבנות את שרשרת הקדושה של בית ישראל, צוה הקב"ה שיעלה אברהם את יצחק על המזבח, כל זה כדי שיקשור את ידיו ואת רגליו בביטול גמור במסירות נפש לה', ולעשות בכך פועל דמיון לכל ישראל שיוכלו להתקדש בידיהם וברגליהם, שלא יעשו שום מעשה ולא ילכו לשום מקום כי אם בלתי לה' לבדו.

לפתות את האדם שילך ח"ו בדרכו, להשתמש בידיו וברגליו למרוד בה' ובמצוותיו.

חשבתי דרכי לבאר בזה לפי השגתנו מה שגילה רבינו האריז"ל (ע"ח שער לא פ"ב מ"ת), כי כוחות הטומאה יניקתם מסוף האצבעות של הידים והרגלים:

"דע כי הקליפה מקום יניקתה הוא מסוף האצבעות מקום הצפרנים, כי משם אור פנימי בוקע ויוצא בין בצפרני ידיו בין בצפרני רגליו... ואז יונקים משם בעודו מגולה שם. וזה סוד שאמרו רז"ל (שבת יד.) כי הידים עסקניות הן ושניות לטומאה, וצריכין נטילה אפילו לחולין קודם אכילה... כי לעולם החיצונים כל יניקתן הוא מן הקצוות ומסיומן, כי אין להם רשות לעלות אל מקום הקדושה".

לפי האמור הביאור בזה, כי הנחש הקדמוני וחבורת מרעיו כוחות הטומאה, כל שאיפתם היא לקלקל את קדושת הידים והרגלים של האדם, כדי לנקום בו על שגרם בחטאו שיקצצו לנחש את הידים ואת הרגלים. על פי האמור מבאר ה"באר מים חיים" פרשת כי תשא (שמות ל-כ) הטעם שצוה הקב"ה לכהנים שירחצו את ידיהם ואת רגליהם לפני כניסתם לבית המקדש, כמו שכתוב (שם): "בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו... ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו", כדי לסלק משם אחיזת הקליפות.

עקידת יצחק בראש השנה לתקן חטא עץ הדעת באותו יום

והנה ידוע כי חטא עץ הדעת בעצת הנחש הקדמוני היה בראש השנה, כמו שהביא הר"ן (ר"ה יז.) בשם הפסיקתא (סימן כג) כי בכ"ה באלול נברא העולם, וביום השישי שהיה ראש השנה נברא בו אדם הראשון וחטא בעץ הדעת באותו יום, ונתגרש מגן עדן באותו יום, ושב בתשובה לפני הקב"ה באותו יום, ומחל לו הקב"ה באותו יום, והבטיח לו כי בכל ראש השנה יהיה יום הדין לכל באי עולם, ואם יעשו בניו תשובה ימחל להם ויוציאם זכאי.

עוד נקדים מה שמבואר בזוהר הקדוש (פרשת ויקרא יח.) כי עקידת יצחק היתה בראש השנה, והמקובל האלקי מהר"א מקמארנא זי"ע ב"זהר חי" (ח"ב פרשת וירא דף רפ טור ד) הוסיף על כך רמז נפלא בפרשת העקידה (בראשית כב-א): והאלהי"ם נס"ה א"ת אברה"ם בגימטריא רא"ש השנ"ה. נמצא לפי זה כי העקידה נתקיימה בראש השנה ביום שנכשל בו אדם הראשון בחטא עץ הדעת.

שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה".

הרי שדחפה ללכת ברגליה עד שנגעה בעץ, ועל ידי זה לקחה בידה את הפרי כמו שכתוב (שם ה): "ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל". והנה גם אדם הראשון היה בכלל זה שהלך ברגליו בעצת הנחש ואכל בידיו מעץ הדעת, כמבואר במדרש שוחר טוב על הפסוק (תהלים א-א): "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב. מדבר באדם הראשון. אמר אדם הראשון, אשרני אם לא עמדתי בדרכי של נחש, ואשרי אם לא ישבתי במושביו של ליצנות".

ידיו ורגליו של הנחש נקצצו כדי להחליש כוחו

דבר בעתו מה טוב להביא מה שביארנו לפי זה ב"שבילי פנחס" (פרשת בראשית מאמר כט) ענין קציצת ידיו ורגליו של הנחש, על פי מה ששינו בגמרא (סוכה נב.): "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימני". מזה נשכיל להבין כי לפני שחטא אדם הראשון בעץ הדעת, כאשר עדיין ישב בגן עדן ברום המעלות טרם שנגזרה עליו גזירת המיתה, נלחם כנגדו יצר רע גדול וחזק בלבושו של הנחש הקדמוני שהיה אז במלוא כוחו.

אולם אחרי שהחטיא הנחש את אדם וחוה באכילת עץ הדעת, נפלו ממדרגתם הגדולה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, כי הקב"ה גירשם מגן עדן וגזר עליהם מיתה ועמל הפרנסה. נמצא לפי זה כי אם הנחש היה נשאר במלוא כוחו להרע בידיו וברגליו, לא היתה שום מציאות שיצליח האדם שנפל ממדרגתו להתגבר עליו.

לכן הקדים הקב"ה תרופה למכה לגזור על הנחש: "על גחונך תלך", ומבארים חכמינו ז"ל: "בשעה שאמר לו הקב"ה על גחונך תלך, ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו", והחלישו בכך את כוחו הרוחני בטומאה, שלא יוכל להשתמש בידיו וברגליו כפי שהשתמש בהם להחטיא את אדם וחוה בעץ הדעת, "והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו", כי הבין ששוב לא יהיה לו כח להרע כפי שהיה לו לפני חטא עץ הדעת.

והנה מבואר בגמרא (שבת קמו.) ובזוהר הקדוש (פרשת בראשית כח:) כי בשעת חטא עץ הדעת הטיל הנחש זוהמא בחוה ובכל הבריות שיצאו ממנה. מעתה הן אמת שאחרי החטא נקצצו ידיו ורגליו של הנחש כדי להחליש כוחו, אולם הרי הוא כבר הקדים להכניס את זוהמתו בחוה ובכל הדורות טרם שנקצצו, לכן מצד זה יש בכוחו